

WAAR VOCHTEN

ZIJ

VOOR ?

**Statenleden en
ambtenaren van de
provincie Groningen
omgekomen bij hun
verzet tegen de
Duitse bezetter**

Evert Edsko Drenth

1940 - 1945

Pieter Heertje Dijksterhuis

Des daags scheen zonlicht in de cel

Murco Lamminga

twee decimeter op de muur

Tjeerd Pannekoek

dan stond te middag voor een tel

Adrianus Hermanus Schelling

een zin gekrast in laaiend vuur

Harm Jan Siemons

Wie had de woorden ingekerfd?

-Merktelen van ons diepst begeeren-

Een heeft ze met zijn bloed geverfd:

"Gerechtigheid zal wederkeeren"

(H. M. van Randwijk, redactielid Vrij Nederland vanaf 1941)

**WAAR
VOCHTEN
ZIJ
VOOR ?**

De Duitse bezetter

Op 10 mei 1940 werd Nederland door het Duitse leger bezet. Vijf jaren zouden volgen zonder vrijheid. Vijf jaren van onderdrukking van tegenstanders van de Duitse bezetting en het wegvoeren en vermoorden van joodse inwoners. De meeste mensen steunden de bezetter niet, maar verzetten zich er ook niet actief tegen. Een enkeling deed dit wel. Door hulp te geven aan onderduikers, illegale kranten te maken, sabotage te plegen. Vaak gewone mensen en geen helden, die de daad wel bij het woord voegden. Onder hen waren ook ambtenaren en statenleden van de provincie Groningen. Zes van hen zouden hun verzet met de dood moeten bekopen. Verzet tegen onderdrukking en voor herstel van vrijheid, gerechtigheid en een democratisch bestuur. In deze brochure wordt een beeld gegeven van hun verzetswerk in Groningen en van de tijd waarin zij leefden.

1933

In 1933 kwam in Duitsland Adolf Hitler aan het bewind. Hij was de leider of Führer van de nationaal-socialistische partij. Tot dan toe had Duitsland een democratisch bestuur met verschillende politieke partijen en verkiezingen. Bij de verkiezingen in 1933 kregen de nationaal-socialisten, afgekort nazi's, geen meerderheid maar toch lukte het de macht te grijpen. Dit deden ze door een felle propaganda te voeren en tegenstanders zwart te maken. Maar het kwam ook door de verdeeldheid en zwakte van de democratische partijen zoals de sociaal-democraten, confessionele partijen en liberalen.

De belangrijkste fascistische ideeën van de nationaal-socialistische partij waren:

1- een land moest op een niet-democratische manier worden bestuurd. Democratie wil zeggen dat verschillende gekozen vertegenwoordigers van de bevolking vanuit verschillende partijen en met soms tegengestelde opvattingen in vergaderingen tot overeenstemming moeten komen over het bestuur van het gehele land, de provincie of de gemeente. De nationaal-socialisten wilden dat in elk bestuur van een land, provincie en gemeente er een persoon was die het alleen voor het zeggen heeft en leiding geeft. Al deze leiders moesten lid zijn van de nationaal-socialistische partij. Boven hen stond Hitler als "Führer". Andere opvattingen dan die van de nationaal-socialisten waren verboden.

2- Het arische ras was superieur aan andere 'rassen'. De Duitsers waren ariërs. Het joodse volk werd het meest laagwaardig beschouwd. Zo zeer dat de joden niet alleen mochten worden beroofd van hun eigendommen, maar ook moesten worden vermoord. Andere volkeren, zoals het Russische of Poolse, werden ook als zeer laagwaardig gezien en mochten als dwangarbeider worden gebruikt.

3- het Duitse volk moest eeuwigdurend heersen over tenminste Europa in een "Derde Rijk". Daarom ging het Duitse leger Europa veroveren en werd overal het nationaal-socialistische bestuurssysteem ingevoerd met Hitler aan het hoofd.

Direct na 1933 zouden tegenstanders van de nationaal-socialisten in Duitsland merken dat het niet langer was toegestaan in vrijheid je mening te geven. Wie andere opvattingen had dan die van Hitler en zijn medestanders werd gevangen genomen in concentratiekampen. De meest moedigen onder hen waren te vinden onder de sociaal-democraten, communisten en kerkelijke leiders. Velen van hen stierven in deze concentratiekampen door de slechte levensomstandigheden of door executie. De eerste van deze kampen verzezen in het Emslandgebied, vlak over de grens bij Vlagtwedde.

Ook de joden werden aangepakt. Zij werden uit hun werk ontslagen en van hun bezit beroofd. Hun synagoges werden verwoest en wie geld had werd aangespoord tegen betaling te vluchten. Vanaf 1941 begon het systematisch vermoorden van de joden.

Duitsland begon zich na 1933 snel te bewapenen om klaar te zijn voor het veroveren van Europa. De eerste stap werd gezet in 1936 toen het Rijnland werd bezet. In 1938 volgde Oostenrijk, dat nog zonder gevechten het Duitse leger liet binnemarcheren, en in 1939 Tsjecho-Slowakije.

Op 1 september 1939 viel Duitsland Polen binnen. Het Poolse leger verzette zich wel, maar tevergeefs. Engeland, Frankrijk en Rusland verklaarden Duitsland echter de oorlog, waardoor de Tweede Wereldoorlog was begonnen.

Na de winter van 1940 werden eerst Denemarken en Noorwegen door Duitsland bezet. En op 10 mei 1940 vielen Duitse troepen Nederland binnen.

De regering met Koningin Wilhelmina en haar gezin vluchtten naar Engeland en Canada. Op 14 mei moest Nederland zich overgeven. Het bombardement op Rotterdam had duidelijk gemaakt dat het Nederlandse leger de strijd niet kon winnen. De Koningin zei in deze periode van de nederlaag:

"Ik en Mijn Regeering zullen ook thans Onzen plicht doen, doet U den Uwen, ieder op de plaats, waarop hij is gesteld, met de innerlijke rust en overgave, waartoe een rein geweten in staat stelt".

Na Nederland bezette het Duitse leger ook België, Luxemburg en grotendeels Frankrijk. Hierna volgden landen in Oost-Europa en in 1941 werd Rusland binnengevallen. Het eeuwig durende "Derde Rijk" leek een feit. Maar Engeland onder leiding van Winston Churchill gaf zich niet gewonnen. En eind 1942 bleek dat ook Rusland zich fel verdedigde. In 1943 werd het Duitse leger bij Stalingrad, nu Wolgograd, teruggeslagen. Door de onophoudelijke bombardementen van Engelse vliegtuigen werd Duitsland verder verzwakt.

Op 6 juni 1944 landden Engelse, Amerikaanse, Canadese en andere troepen, de zogenoemde geallieerde troepen, op de Franse kust bij Normandië.

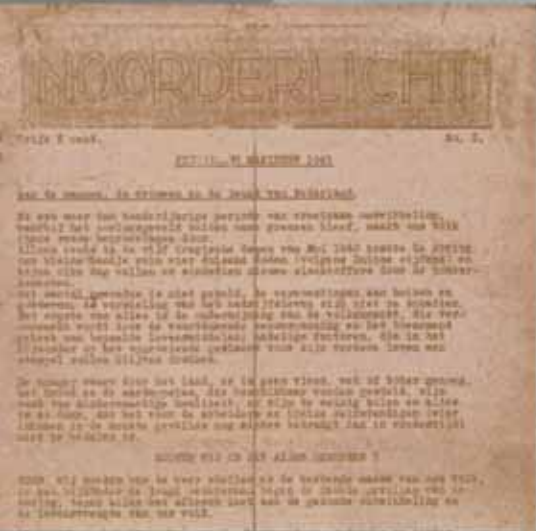
Zij zouden met steun van plaatselijke verzetsgroepen West-Europa bevrijden.

Rusland bevrijdde Oost-Europa.

In april 1945 pleegde Hitler zelfmoord. Het Duitse leger begon zich hierna over te geven. Dit gebeurde in Nederland op 5 mei. De geallieerde troepen konden nu beginnen in West-Duitsland en in andere Westeuropese landen het democratisch bestuur te herstellen.

Het verzet in Groningen: De illegale bladen

Het verzet tegen de Duitse bezetter van Nederland kwam na 10 mei 1940 heel langzaam op gang. Het uitgeven van illegale kranten was één van de eerste verzetsdaden. Zo kon nieuws worden doorgegeven over het verzetswerk, over de misdaden van de bezetter en het verloop van de oorlog. Noorderlicht verscheen in Groningen vanaf oktober 1940 in een oplage van 250 tot 300 exemplaren. Andere grote verzetskranten waren Vrij Nederland, dat vanaf augustus 1940 verscheen. Het Parool vanaf februari 1941 en Trouw vanaf begin 1943. Deze kranten verschenen in het hele land, eerst ook in een kleine oplage maar na 1941 soms duizend per keer of meer. Zij namen ook nieuws op van de Nederlandse regering en de Koningin in Londen.

Trouw

Trouw werd het meest verspreide en waarschijnlijk ook meest gelezen illegale blad in Groningen en ook in de rest van Nederland. Vanaf het eerste nummer in januari 1943 tot de bevrijding in april 1945 werden alleen al in Groningen in totaal 221.500 exemplaren gedrukt en verspreid. Hiervoor waren 8 drukkers beschikbaar en een groot aantal schrijvers van artikelen en verspreiders. Zij behoorden meestal tot de gereformeerde kerk of een hervormde gemeente en waren ook vaak actief in de Anti-Revolutionaire Partij (ARP). Het drukken, verspreiden onder de lezers en in huis hebben was erg gevaarlijk. Alleen al door hun werk voor Trouw zijn in het hele land ten minste 120 mensen gearresteerd en omgebracht.

Harm Jan Siemons

(28.9.1901 - 23.10.1942 te Neuengamme)

Siemons, winkelier te Finsterwolde, was al vroeg politiek bewust. In 1935 kwam hij in de gemeenteraad voor de Communistische Partij Holland, de voorloper van de CPN, en in 1939 in Provinciale Staten. Siemons was al voor de oorlog betrokken bij de hulp aan Duitse politieke vluchtelingen die het naziregime waren ontvlucht, al dan niet via één van de concentratiekampen die de nazi's in het Emsland, in het noordwesten van Duitsland,

grenzend aan Groningen en Drenthe, hadden ingericht.

Na de Duitse inval raakte hij betrokken bij de distributie van het illegale blad Noorderlicht, de noordelijke uitgave van de Waarheid. Dit was de krant van de CPN die uiteraard werd verboden door de Duitsers. Siemons was ondergedoken in Groningen en had van de CPN opdracht gekregen te helpen bij de organisatie van de Februaristaking. Toen hij naar Finsterwolde reisde om afscheid te nemen, volgde op 11 maart 1941 arrestatie door de Sicherheitsdienst. Hij stierf op 23 oktober 1942 in het concentratiekamp Neuengamme. Na de oorlog werd de nabestaanden in eerste instantie een Buitengewoon Pensioen geweigerd, omdat in de ogen van het Groninger provinciaal bestuur van de Stichting 1940-1945 Noorderlicht niet als verzetslectuur werd beschouwd. Pas in 1950 werd deze beslissing door een beroepscommissie van het centrale hoofdbestuur van de Stichting 1940-1945 herroepen.

Tjeerd Pannekoek

(1.12.1886 - 18.12.1944 te Mauthausen)

Pannekoek was een ARP'er in hart en nieren. Al voor de oorlog stond hij bekend als een strijder tegen sociale onrechtvaardigheid die steeds voor iedereen in nood klaarstond 'zonder aanzien des persoons'. Hij bekleedde dan ook functies in het Christelijk Nationaal Vakverbond en de Nederlandse Christelijke Landarbeidersbond. In verzetskringen werd hij Napoleon genoemd.

Statenlid Pannekoek had vele connecties en het was mede aan hem te danken dat in de zomer van 1943 verschillende illegale organisaties in de provincie met elkaar gingen samenwerken. Daarnaast speelde hij een belangrijke rol binnen de kringen van het illegale blad Trouw en hield hij zich bezig met hulp aan onderduikers. Vanzelfsprekend was de Sicherheitsdienst gebrand op Pannekoek. Op 28 november 1943 werd hij gearresteerd ten gevolge van het doorslaan van een gearresteerde onderduiker en kwam hij terecht op het beruchte Scholtenhuis, het hoofdkwartier van de SD in het Noorden. Een medegevangene verhaalde later van Pannekoeks moed. Hij bracht eens de SD'er Lehnhoff tot zwijgen met de simpele vraag "Is dat nu jullie "Kultur"?"

Tjeerd Pannekoek belandde uiteindelijk via de kampen Vught en Dachau in Mauthausen, waar hij op 18 december 1944 door uitputting overleed.

Na de oorlog vermeldde een aan hem gewijd In Memoriam: *Met Jezus Christus streed en leed en stierf Tjeerd Pannekoek en hij heeft volhard tot het einde, zeker van de belofte de eerkroon weg te dragen.*

Hulp aan onderduikers en jodenvervolgging

Om te ontkomen aan arrestatie, waar de dood meestal op volgde, probeerden verzetsmensen, joden en mensen die gedwongen moesten werken in Duitsland onder te duiken. Voor hen was onderdak nodig en bonkaarten, waarmee voedsel en kleding kon worden gehaald. Op het hoogtepunt van de onderduik in september 1944 waren in Groningen 20.000 mensen ondergedoken. Onder hen een klein deel van de joden, die had kunnen of willen onderduiken. Toen in 1942 de arrestaties begonnen en de transporten naar Westerbork, dachten vele joden "als het maar niet erger wordt". Zij doken niet onder omdat men niet wist van de transporten naar Auschwitz en Sobibor, waar vrijwel iedereen werd vermoord. Sommigen hadden ook geen onderduikadres kunnen vinden omdat ze geen verzetsmensen kenden.

Gewapend verzet in Groningen

Verzet moest soms gewapend zijn om aan genoeg bonkaarten te kunnen komen of aan identiteitskaarten die vaak goed beschermd werden bewaard bij drukkerijen en op gemeentehuizen. Hiervoor werd de LKP's (Landelijke Knokploegen) opgericht. Eerst werden de wapens gestolen van Duitse soldaten. Later 'dropten' Engelse vliegtuigen ook wapens. In Groningen werd een tiental gewapende overvallen gepleegd. De bekendste was die in mei 1944 bij drukkerij Hoitsema in de stad Groningen, waar 133.500 bonkaarten konden worden bemachtigd. In een paar gevallen moesten Duitsers of hun Nederlandse helpers worden gedood door de KP, omdat ze verzetsmensen of groepen dreigden te verraden. Ook werd een aantal verzetsmensen uit gevangnissen bevrijd. De bekendste van hen was R.P.Houwen (Bob), één van de verzetsleiders, die in oktober 1944 werd bevrijd.

Evert Edsko Drenth

(24.12.1912 - 15.2.1945 te Rathenau)

Evert Drenth, vanaf 1 december 1937 in dienst bij de provinciale waterstaat als ingenieur, maakte als luitenant der genie de meidagen van 1940 mee. Na zijn demobilisatie en terugkeer naar Groningen begon hij al snel met verzetswerk in de Politieke Organisatie (P.O.) Deze was een illegale voortzetting van de inmiddels verboden A.R.P. Hier werd de jeugd door middel van voorlichting gewezen op de gevaren van het nationaal-socialisme. Volgens een tijdgenoot ging er van Evert Drenth een

bezielende kracht uit en zijn geestdriftige betogen waren een geweldige stimulans om zich daadwerkelijk tegen de bezetter te keren.

Het duurde niet lang voordat Drenth op meer verzetsterreinen actief werd. Zo was hij een gewaardeerd medewerker van Trouw, verspreidde hij deze krant en pamfletten en brochures, distribueerde hij bonkaarten en had hij onderduikers in huis. Maar tegen de voortwoekerende nazificering van het Nederlandse volk was hij, vooral vanuit zijn geloof, het sterkst gekant. Op 21 februari 1944 werd Drenth door de Sichterheidsdienst op zijn onderduikadres gearresteerd. Hij stierf bijna een jaar later, op 15 februari in Rathenau, een buitencommando van het beruchte kamp Sachsenhausen. Een medegevangene die de oorlog overleefde schreef in 1945 over Evert Drenth: *Zelden zag ik iemand die zo rustig zijn weg ging, zoals hij die voor zich zag, de weg die God hem deed gaan.*

Murco Lamminga

(2.6.1905 - 20.4.1945 te Sandbostel)

Op 1 april 1935 kwam Lamminga in vaste dienst van de provinciale waterstaat als opzichtertekenaar tweede klasse. Drie jaar later werd hij bevorderd tot opzichtertekenaar eerste klasse en op 1 april 1942 tot adjunct-opzichter. Tenslotte volgde op 1 februari promotie tot opzichter. Helaas heeft hij die functie niet lang kunnen uitoefenen, want op 16 februari werd hij gearresteerd, vermoedelijk door verraad.

In zijn woonplaats Winsum was Lamminga lid van de sabotageploeg van de KP (knokploeg). Hij hield zich bezig met sabotagewerk, had onderduikers in huis en verzamelde inlichtingen over Duitse militaire installaties in Delfzijl en Zoutkamp.

Dit was iets waar zijn beroep natuurlijk goed van pas kwam.

Doordat er lange tijd in Groningen geen provinciaal georganiseerde KP-organisatie bestond, waren de plaatselijke verzetsgroepen kwetsbaar voor verraders en provocateurs. De Groningse knokploegen hebben daardoor in verhouding een hoge tol betaald in hun strijd voor de vrijheid. Helaas is Murko Lamminga hierbij ook het slachtoffer geworden.

Op 20 april 1945, toen Winsum al was bevrijd, overleed hij in Sandbostel, een buitencommando van het kamp Neuenamme.

Financiële steun aan het verzet

Voor het verzet was veel geld nodig. Ook voor het onderhoud van familieleden van verzetsstrijders, nadat dezen waren gearresteerd. Dit geld werd uit vrijwillige bijdragen door het Nationaal Steunfonds bijeengebracht. Ook de Nederlandse regering in Londen gaf een grote bijdrage. Toen ambtenaren van de provincie gedwongen in Duitsland moesten werken, protesteerde een aantal collega's. Zij werden ontslagen en naar het concentratiekamp Vught gebracht. Het NSF steunde de gezinnen van deze ambtenaren in hun onderhoud. Behalve Schelling was ook Drenth betrokken bij de organisatie ervan.

Slachtoffers (?)

In Groningen hebben ongeveer 400 mensen hun leven verloren door hun verzet tegen de Duitse bezetting. Duizenden hebben zwaar geleden in concentratiekampen. Meestal werden verzetsmensen in groepen gearresteerd, zoals in maart 1941 toen 60 communisten werden opgepakt. Onder hen de belangrijkste medewerkers van Noorderlicht. Of in begin 1945 toen de verzetsgroep 'De Groot' onder leiding van Gerrit J. Boekhoven bijna helemaal werd opgepakt. Deze groep had jarenlang veel bonkaarten en geld verdeeld onder onderduikers, waaronder veel joden en spoorwegaarbeiders die hadden gestaakt. Bijna allen werden gedood. Sommigen hadden domme pech te worden opgepakt, zoals Pieter Dijksterhuis. Anderen konden het na de oorlog navertellen omdat ze de kampen overleefden. Navertellen en hopen dat de dood van veel van hun vrienden niet tevergeefs zou zijn.

Totaal heeft de Tweede Wereldoorlog het leven gekost aan 17 miljoen soldaten en 25 tot 30 miljoen burgers. Er stierven 10 miljoen Russische en 2 miljoen Duitse soldaten. Maar ook 300.000 Amerikaanse en 100.000 Engelse militairen kwamen om. Veel meer burgers werden gedood of gewond. Er stierven meer dan 10 miljoen Russen, 5 miljoen Polen en 500.000 Duitse burgers. De nationaal-socialisten vermoordden 6 miljoen joden. Onder hen ongeveer 4500 uit Groningen. Bijna alle joden werden uit onze provincie weggehaald. Slechts 300 zouden overleven in de kampen of door onderduik. Plaatsen als Groningen, Winschoten, Appingedam en Leek hadden voor de oorlog een grote joodse bevolking met een eigen synagoge. Na de oorlog keerde er vrijwel niemand terug.

Onder de omgekomen burgers waren veel verzetsmensen. Iedereen had eigen motieven om in het verzet te gaan. Daarom waren er ook zoveel verzetsorganisaties. Maar wat hen bond was het gevoel te strijden voor *herstel van vrijheid, gerechtigheid en een democratisch bestuur*. Dit is in 1945 in Nederland en verder in West-Europa gelukt. Maar het is niet vanzelfsprekend dat het ook zo blijft. Dat een democratisch bestuur sterk genoeg is om zich niet kapot te laten maken, zoals in 1933 in Duitsland is gebeurd. Met alle gevolgen van dien.

Waar vecht jij voor?

Adrianus Hermanus Schelling

(31.7.1887 - februari 1945 te Neuengamme)

Adrianus Schelling kwam in 1919 in dienst van de provincie Groningen als ingenieur bij de waterstaat. Op 1 januari 1944 vierde hij zijn 25-jarig ambtsjubileum.

Helaas zou hij het einde van het jaar niet meemaken. Op 15 november werd hij door

de Sicherheitsdienst gearresteerd vanwege illegaal werk.

Rechtschapenheid en correctheid waren kenmerken die hem werden toegedicht. Vandaar ook zijn strijd voor de goede zaak. Hij was lid van het Nationaal Comité van Verzet en assistent-districtshoofd Groningen van het NSF, het Nationaal Steunfonds. Dit NSF zorgde voor de financiering van het verzet en de hulp aan onderduikers. Hier was veel geld voor nodig. Vanuit zijn functie bij de provincie verschaftte hij inlichtingen over kanalen en sluizen aan andere verzetsgroepen.

Ingenieur Schelling kwam in februari 1945 in het concentratiekamp Neuengamme om het leven. In een In Memoriam, verschenen in Je Maintiendrai van 23 juni 1945 staat te lezen: *Zijn geloof in de overwinning legde hem de plicht op zijn deel bij te dragen aan het grote werk. Hij wist welk risico hij daarbij nam, maar kende slechts zijn Plicht. Want Geloof en Plicht waren zijn motieven voor al zijn daden.*

Pieter Heertje Dijksterhuis

(28.2.1881 - 12.10.1944 te Westerbork)

Het Statenlid Dijksterhuis, in 1939 in de Provinciale Staten gekozen, was eigenlijk, net als de meeste verzetsmensen, helemaal geen man die op de voorgrond wilde staan. Toch is hij gevallen in de strijd tegen de Duitse bezetter.

Dijksterhuis was verbonden aan de OD, de Ordedienst. Deze was al in de zomer van 1940 opgericht om in de periode direct na de (verwachte) Duitse nederlaag chaos en ongeregelde heden in de samenleving te voorkomen en de orde te handhaven. Dit in afwachting van het herstel van de wettige regering.

De rol van Pieter Dijksterhuis, van beroep accountant, was in de OD niet heel erg groot. Dit in tegenstelling tot zijn neef Jan Dijksterhuis, die Chef-Staf in de provincie Groningen was. Jan zat ondergedoken bij Pieter in zijn woning en kantoor aan de Westersingel 41. Dit was ook het hoofdkwartier van de OD. Beiden werden op 23 september 1944 door de Sicherheitsdienst gearresteerd. Ze werden gefusilleerd, Jan al op 25 september en Pieter op 12 oktober. In feite betaalde Pieter Dijksterhuis met zijn leven voor het onderbrengen van een familielid!

Tragisch detail is dat Dijksterhuis' zoon Cornelis op 11 oktober, dus een dag voor zijn vader, door de Duitsers in Wormerveer werd gefusilleerd voor het verspreiden van Trouw.

Omzien naar zes slachtoffers

Omzien naar de bezettingstijd is doorgaans een terugblik op de eigen regio. Een Groninger herinnert zich geen hongerwinter en zal, tenzij hij in de stad of in het noord-oosten van de provincie woonde, weinig van het oorlogsgeweld hebben gemerkt. Door de hoge werkloosheid werden er echter veel Groningers verplicht naar Duitsland gestuurd. De Duitse repressie mocht in principe voor het hele land gelijk zijn, de Groningers troffen het met de vertegenwoordigers van de Nieuwe Orde bepaald niet. Beauftragte Hermann Conring zag het als zijn ideaal om de provincie te nazificeren en ging daarbij "rücksichtslos" te werk. Aan de gruwelijke associaties die meer dan een halve eeuw na dato nog altijd met het Scholtenhuis aan de Grote Markt in verband worden gebracht, was hij mede schuldig. Van de betrekkelijk machteloze NSB Commissaris, de oud-Indischman Christiaan Staargaard, viel minder te duchten. Wie onbevooroordeeld terugkijkt, ziet dat de NSB in Groningen goed vertegenwoordigd was. Wel was er sprake van sterke regionale verschillen. In Duurswold, Westerwolde en de minst geïndustrialiseerde delen van de Veenkoloniën woonden meer NSB leden dan elders. Menig boer op het zand en in het veen was in de jaren dertig lid geworden van de boerenprotestbeweging Landbouw en Maatschappij. Hij voelde zich het voornaamste slachtoffer van de crisis in de jaren dertig. Gefrusteerd keerde hij de democratische partijen de rug toe en volgde de NSB leider Mussert. Daar staat tegenover dat het aantal Groninger verzetsmensen naar verhouding hoog was.

In het illegale werk van de zes slachtoffers vinden we de belangrijkste aspecten van de ondergrondse in Groningen weerspiegeld. Dat een communistisch statenlid als Harm Jan Siemons al zo vroeg werd gearresteerd, duidt niet alleen op de verzetshouding van radicaal links, maar geeft ook aan dat de politiek bewuste communist al vanaf het begin van de oorlog zijn positie had bepaald. Onverzettelijkheid is ook bij gereformeerden en veel orthodox-hervormden terug te vinden. Het Statenlid Tjeerd Pannekoek en waterstaatsingenieur Evert Edsko Drenth zijn daarvan markante voorbeelden. Beiden waren betrokken bij de hulp aan onderduikers en de verspreiding van illegale kranten, twee vormen van verzet die in de Groninger illegaliteit domineerden. Weigering om in Duitsland te werken en de massale deelname aan de april/mei stakingen in 1943 dwongen steeds meer Groningers om onder te duiken. En nergens bloeide de illegale pers als in Groningen!

Ook een ander aspect van het verzet in de Stad en Ommeland vinden we bij de zes slachtoffers terug: de versnippering. Samenwerking tussen de vele verzetsgroepen kwam moeizaam tot stand. Dat vergrootte hun kwetsbaarheid, zoals Murco Lamminga op tragische wijze zou ondervinden.

Dat de omgekomen ambtenaren allen bij de provinciale waterstaat werkten kan geen toeval zijn. Gedetailleerde kennis van wegen, waterlopen, sluizen en bruggen was bij verzetsacties onontbeerlijk. Informatie, als die van ir. Adrianus Hermannus Schelling, was daarom van vitaal belang.

Hoe zeer de illegale werkers qua politieke en religieuze achtergrond ook verschilden, de naaste familie betekende alles voor hen.

Het Statenlid Pieter Heertje Dijksterhuis stond zijn neef Jan tot het fatale eind trouw terzijde. De Groninger verzetsman en -vrouw deden hun werk onder een regime van harde repressie.

Een vijfde van hen werd om het leven gebracht; daaronder drie Statenleden en drie ambtenaren in dienst van de provincie Groningen.

Verder lezen:

E.A.J. Boiten e.a., "Groningen in oorlogstijd". Haren-Groningen 1980.

Jan A. Niemeijer en Ad Mulder, "Verzet in Groningen", Groningen 1986.

Ad Mulder en Harm Reinders, "De nadagen van het verzet", Kampen 1990.

Tekst en illustraties: Stichting Oorlogs- en Verzetsmateriaal Groningen, Provincie Groningen

Grafische vormgeving: Harry Jansen, Dienst Ruimte & Milieu, Provincie Groningen

Kopieërwerk en afwerking: Dienst Centrale Ondersteuning, Provincie Groningen

april 2000

provincie groningen